PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDA NAZORAT VA MONITORING TIZIMI

Raxmatullin Rafis Sagitovich
Zaitov Iskander Ravilevich
Ikromova Rano Ubaydullayevna
Qodirova Raxima Rajabovna
Sanitariya-Epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi sohasida kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish markazi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23535911

Annotatsiya. Ushbu tezisda pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etiladigan o'quv jarayonida nazorat va monitoringning vazifalari, o'zaro bog'liqligi hamda samarali qo'llash mexanizmlari tahlil qilinadi. Diagnostik, joriy, oraliq va yakuniy baholashning ta'lim natijalarini boshqarishdagi o'rni yoritiladi. Mezonli baholash, rubrikalar, elektron platformalar va tezkor teskari aloqadan foydalanish orqali o'quvchilarning individual rivojlanish dinamikasini kuzatish imkoniyatlari asoslanadi. Jarayonni takomillashtirishga qaratilgan monitoringning bosqichma-bosqich modeli taklif etiladi.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, nazorat, pedagogik monitoring, formativ baholash, summativ baholash, mezon, teskari aloqa, ta'lim sifati.

KIRISH

Raqamli va kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan zamonaviy ta'limda o'qitish natijalarini faqat yakuniy ball bilan ifodalash yetarli emas. Pedagog ta'lim oluvchining bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini qaysi bosqichda, qanday sharoitda egallayotganini kuzatishi hamda o'qitish usullarini shu ma'lumotlar asosida moslashtirishi kerak. Shuning uchun nazorat — erishilgan natijani aniqlash, monitoring esa natijalar dinamikasini muntazam kuzatish, tahlil qilish va boshqaruv qaroriga aylantirish jarayonidir. Formativ baholash bo'yicha ilmiy tadqiqotlar muntazam teskari aloqa o'qish samaradorligini oshirishi mumkinligini ko'rsatadi (Black & Wiliam, 1998; OECD, 2005).

Tezisning maqsadi — pedagogik texnologiyalarda nazorat va monitoringning tarkibiy qismlarini tizimlashtirish, baholash vositalari va amaliy monitoring siklini tavsiflash.

ASOSIY QISM

Nazorat tizimi odatda diagnostik (boshlang'ich darajani aniqlash), joriy (mavzuni o'zlashtirishni kuzatish), oraliq (modul bo'yicha natijalarni tekshirish) va yakuniy (belgilangan kompetensiyalarga erishishni baholash) bosqichlardan tarkib topadi. Mazkur shakllar bir-birini almashtirmaydi, aksincha, o'quv jarayonining turli ehtiyojlarini qondiradi. Ayniqsa, joriy baholashda talabaga nimani to'g'ri bajargani, qaysi jihatini rivojlantirishi va keyingi qadam qanday bo'lishi aniq ko'rsatilishi lozim (Hattie & Timperley, 2007).

Monitoringning asosiy talablari — uzluksizlik, xolislik, shaffoflik, solishtiriluvchanlik, ma'lumotlarning ishonchliligi hamda natijaga yo'naltirilganlikdir. O'quv maqsadiga mos indikatorlar oldindan belgilanmasa, platformalarda to'plangan ko'p sonli raqamlar ham to'g'ri pedagogik xulosa beravermaydi. Baholash mezonlari va rubrikalarning aniqligi talaba va o'qituvchiga kutilayotgan natijani bir xil tushunishda yordam beradi (Sadler, 1989; Brookhart, 2013).

1-jadval. Nazorat va monitoring vositalarining ta'lim jarayonidagi vazifalari

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Turi	Asosiy vazifasi	Namunaviy vosita
Diagnostik nazorat	Boshlang'ich bilim va ehtiyojni aniqlash	Kirish testi, suhbat
Joriy/formativ baholash	O'rganishdagi qiyinchilikni aniqlash va tuzatish	Qisqa test, kuzatuv, rubrika
Oraliq nazorat	Modul natijasini umumlashtirish	Amaliy topshiriq, portfolio
Yakuniy/summativ baholash	Belgilangan natijaga erishishni qayd etish	Imtihon, loyiha himoyasi
Pedagogik monitoring	Vaqt bo'yicha o'sish va xavf omillarini ko'rish	Elektron jurnal, indikatorlar paneli

Jadvaldan ko'rinadiki, nazoratning har bir turi muayyan didaktik vazifaga ega; monitoring esa ularning natijalarini vaqt bo'yicha birlashtiradi. Masalan, boshlang'ich diagnostika va oraliq baholash natijalarini solishtirish o'zlashtirish sur'atini ko'rsatadi, biroq sabablarni aniqlash uchun topshiriq tahlili va o'qituvchi kuzatuvi ham talab etiladi.

Ta'lim platformalari orqali topshiriqlarni bajarish muddati, baholar, faol ishtirok va topshiriqdagi tipik xatolar haqida ma'lumot yig'ish mumkin. Biroq faollik ko'rsatkichi bilim darajasiga to'liq tenglashtirilmaydi. Tizim o'quvchini faqat reyting bo'yicha ajratmasdan, individual yordamni rejalashtirishga xizmat qilishi kerak. Talabaning o'zini baholashi, o'zaro baholash va tushunarli teskari aloqa mustaqil o'qishni qo'llab-quvvatlaydi (Nicol & Macfarlane-Dick, 2006).

1-rasm. Pedagogik monitoringning takrorlanuvchi boshqaruv sikli

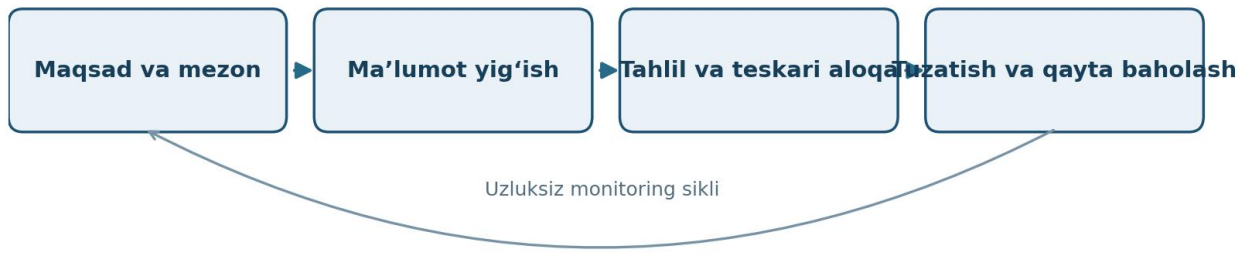

Taklif etilayotgan siklda dastlab o'quv maqsadi va o'lchanadigan mezonlar belgilanadi; keyin turli vositalar yordamida dalillar yig'iladi. Tahlildan so'ng talabalarga aniq teskari aloqa berilib, dars sur'ati, topshiriq murakkabligi yoki qo'shimcha mashg'ulotlar moslashtiriladi. Navbatdagi qayta baholash o'zgartirishlar natijasini aniqlaydi. Ushbu yondashuv nazoratni jazolovchi mexanizm emas, balki o'qitishni yaxshilash vositasi sifatida talqin etadi (Wiliam, 2011).

Monitoringni joriy etishda uchta amaliy shart muhim: birinchidan, indikatorlar kompetensiya va o'quv natijalariga bog'lanishi; ikkinchidan, avtomatik tahlil pedagogik ekspert bahosi bilan to'ldirilishi; uchinchidan, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va baholashdagi adolatlilik ta'minlanishi zarur. Muammoli ko'rsatkichni ko'rishning o'zi yetarli emas — u aniq pedagogik choraga olib kelishi lozim.

XULOSA

Pedagogik texnologiyalarda nazorat va monitoring yagona, uzluksiz boshqaruv tizimini tashkil etadi. Nazorat o'quv natijalarining joriy holatini aniqlasa, monitoring o'zgarish dinamikasi va

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

muammolar sabablarini kuzatishga yordam beradi. Mezonli baholash, formativ teskari aloqa, rubrikalar hamda raqamli vositalarning uyg'un qo'llanilishi o'qitishning shaffofligi va individuallashuvini kuchaytiradi. Samaradorlikning asosiy mezoni ma'lumot yig'ish hajmi emas, balki yig'ilgan dalillar asosida qabul qilingan pedagogik qarorlarning ta'lim natijasini yaxshilashidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 5(1), 7–74. https://doi.org/10.1080/0969595980050102
2. Brookhart, S. M. (2013). How to create and use rubrics for formative assessment and grading. ASCD.
3. Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. Review of Educational Research, 77(1), 81–112. https://doi.org/10.3102/003465430298487
4. Nicol, D. J., & Macfarlane-Dick, D. (2006). Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice. Studies in Higher Education, 31(2), 199–218. https://doi.org/10.1080/03075070600572090
5. OECD. (2005). Formative assessment: Improving learning in secondary classrooms. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264007413-en
6. Sadler, D. R. (1989). Formative assessment and the design of instructional systems. Instructional Science, 18, 119–144. https://doi.org/10.1007/BF00117714
7. Wiliam, D. (2011). Embedded formative assessment. Solution Tree Press.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.